

MOODUL 5

Kokkuvõte riikliku riskihinnangu käigus läbiviidud kindlustussektori mõjutatavusest

Töögrupi liikmed:

- (Finantsinspeksioon, töögrupi juht)
- (Rahapesu andmebüroo)
- (Finantsinspeksioon)
- (Rahandusministeerium)
- (Kindlustusseltside Liit)

Sissejuhatus

2012. a veebruaris jõustunud uute Rahapesuvastase töökonna (ingl k Financial Action Task Force ehk FATF) soovitude (soovitus nr 1) kohaselt peavad riigid viima süsteemselt läbi rahapesu ja terrorismi rahastamise riiklikku riskihindamist ja erinevalt varasemast ei piisa enam ametkondlikest riskihindamise dokumentidest, vaid tuleb kasutada teaduslikku lähenemist ning laiendada riskihindamise piire üle ametkonna vaate koostades siseriikliku riskihinnangu (ingl k. National Risk Assessment, edaspidi NRA või siseriiklik riskihinnang).

NRA koostamiseks otsustas rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjon 17.10.2012. a koosolekul moodustada eraldi töögrupi (edaspidi riskihinnangu töögrupp). Riskihinnangu koostamise töögrupi tööd juhivad Rahandusministeerium ja liikmeteks on: Justiits-, Sise-, Välis-, Rahandusministeeriumi, Maksu- ja Tolliamet, Kaitsepolitsei, Politsei- ja Piirivalveamet, Rahapesu andmebüroo ja Finantsinspeksiooni esindajad.

Mooduli eesmärk ja ülesehituse lühikirjeldus

Kindlustussektori mõjutatavuse hindamisel anti Maailmapanga mooduli kohaselt esmalt üldine hinnang sektori mõjutatavusele. Kogu sektori mõjutatavuse all anti seejuures hinnang kohaldatavale normistikule, andmete kättesaadavusele ning muudele teguritele, mis panevad aluse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest (edaspidi RahaPTS) ja muudest rahvusvahelistest standarditest, sh FATF-i soovitudest, tulenevate nõuete täitmisele. Teises osas anti hinnang konkreetsetes sektorites pakutavate toodete ja teenuste mõjutatavusele. Hinnangu andmisel on arvesse võetud andmeid ja asjaolusid aastate 2010 – 2012 kohta. Seejuures ei ole 5. grupp hinnangute kujundamisel arvesse võtnud juhendmaterjale, Moneyval'i IV hindamisraporti

tulemusi ning muid asjakohaseid muutuseid, mis on jõustunud pärast 2012. a ja mis oma olemuselt võivad mõjutada tehtud järeldusi.

Hinnang

1. Üldine hinnang sektori mõjutatavusele

Üldiste hinnangute raames sektori mõjutatavusele hindasid 5. töögrupi liikmed, et kindlustussektor on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonidega hästi kaetud. Samas leiti, et alati on võimalik regulatsiooni veelgi paremaks ehk täpsemaks muuta, mistõttu hinnati regulatsioone kõrgeks (0,95). Finantsjärelevalve osas leiti, et see on kindlustussektori osas Eestis hästi korraldatud, hõlmates muu hulgas Finantsinspektsiooni õigust anda rahapesualaseid juhiseid, teha ettekirjutusi, menetleda väärtegusid ning tegevuslubasid kehtetuks tunnistada. Samas leiti, et järelevalvet on võimalik veelgi parendada, kaasates rohkem inimesi. Eeltoodust tulenevalt hinnati järelevalve kvaliteeti ja terviklikkust kõrgeks (0,85).

Grupp 5 tuvastas, et kindlustussektor ei tunneta väljaspool regulatiivset ja järelevalvelist raamistikku survet täita rahapesu nõudeid, mistõttu anti surve osas hinnang madal/keskmine (0,21). Samas on kohustatud isikust kindlustusandja ja kindlustusmaakleri juhatus üldjuhul pühendunud äriühingu üldjuhtimistavasid täitma. Hetkel kehtivas regulatsioonis ei ole juhtimissüsteemi nõuded piisavalt detailselt reguleeritud, kuid vastavaid juhtimissüsteemi nõudeid kätkevaid sätteid on asunud muutma ning käesoleva hinnangu andmisel on olulisem see, et sätestatud on juhtidele esitatud nõuded ning kindlustusandja ja kindlustusmaakleri sobivust kontrollib enne tegevusloa saamist ja ka jooksvalt pärast Finantsinspektsioon. Eeltoodust tulenevalt anti ühingujuhtimise pühendumusele hindeks kõrge (0,85).

Grupp 5 leidis, et Eestis on paika pandud sobiv, st Euroopa Liidu õigusaktidele ja rahvusvaheliste standarditele vastav kliendi või tehingus osaleva isiku tuvastamisstruktuur, mistõttu anti sellele hinnang kõrge (0,95). Sama hinnang anti paika pandud süsteemile, et esitatud või kogutud andmeid sõltumatutest allikatest kontrollida. Tegelike kasusaajate tuvastamisele anti hinnang keskmine/kõrge (0,75), sest kohustatud isikud on võimelised tuvastama lõpuni tegelikke kasusaajaid ning eelkõige neid, kes muul moel kontrollivad juriidilise isiku juhtimist.

Andmete säilitamist, tehingute monitoorimist ja skriinimist, riikliku taustaga isikute tuvastamist ja rahvusvahelise sanktsiooni subjekti tuvastamist ning teatamiskohustuse täitmist hinnati kõrgeks (0,80). Nimetatud hinnang ei ole maksimaalne sellepärast, et on võimalik tõsta kohustatud isikute teadlikkust rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtluse tekkimisel ning sellest tulenevalt tõsta Rahapesu andmebüroole esitatavate teatiste arvu ja kvaliteeti.

Töötajate koolitamist hinnati keskmiseks (0,50). Nimetatud hinnang anti seetõttu, et kuigi on olemas vastav regulatsioon, mis viitab koolituse kohustuslikkusele, ei ole piisavalt statistikat, millise

kvaliteediga on need koolitused, mida ei ole läbi viidud Finantsinspektsiooni või Rahapesu andmebüroo poolt. Samas vastavuskontrolli olemasolu ja vastavate kohustuste täitmist hinnati keskmiseks/kõrgeks (0,75). Seda seetõttu, et kuigi kindlustusandjal ja kindlusmaakleril peab olema sätestatud protseduurireeglid sisekontrolli teostamise kohta ning järelevalvemenetluse käigus ei ole seejuures nimetatud kontrolli puudumist tuvastatud, puudub kindlustustegevuse seaduses vastavuskontrolli funktsiooni kohustus.

Grupp 5 leidis ka seda, et riiklik karistuspoliitika ei ole rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise osas toimepandava kuriteoga võrdeline. Samas on olemas piisavad meetmed isikute kriminaalvastutusele võtmiseks. Seetõttu anti karistustele hinnang keskmine (0,50). Turuosalistes olid teadlikud meetmetest kriminaalvastutusele võtmiseks ning teati ka seda, et rahapesunõuete rikkumine toob kaasa karistuse. Samas tuvastati, et süüdimõistmiste statistika alusel ei saa siiski kindlalt väita, et kõik rahapesu kuriteod saavad karistada, mistõttu hinnati rahapesu kuritegude karistatavust keskmiseks/kõrgeks (0,70). Kuigi RahaPTS ega muud õigusaktid ei sätesta konkreetset kohustust sätestada siseprotseduure, millega tagatakse see, et töötajad ei hakkaks kurjategijatega koostööd tegema, on teiselt poolt töötaja kohustatud olema tööandjale lojaalne, töötajate tegevuse üle toimub pidev kontroll ning paigas on tasustamise põhimõtted, mistõttu hinnati töötajate ausust kõrgeks (0,85).

2. Hinnang sektoris pakutavate toodete ja teenuste mõjutatavusele

Sektoris pakutavate toodete ja teenuste mõjutatavusele hinnangu koostamisel on aluseks võetud kindlustusandjate poolt spetsiaalse küsimustiku alusel esitatud informatsioon. Eestis tegutseb viis elukindlustusandjat, kes kõik teenust müüsid. Täidetud moodulites ei ole toote ja teenuse analüüsimisel hinnatud kindlustusmaaklereid, kuivõrd Eesti elukindlustusandjatest vaid üks kasutab oma teenuste müügiks maaklereid ning sedagi väga väikesel määral – 2010. aastal jõustus 39 läbi maakleri sõlmitud surmajuhtumikindlustuslepingut, 2011. a 27 ning 2012. a 11. Seega on täheldatav ka langev trend. Samas jõustus 2012. a kokku 10 003 surmajuhtumikindlustuslepingut ning asjaomasel kindlustusandjal oli neid kokku 177.

Hinnangute andmisel on lähtutud sellest, et kindlustusandjad osutasid nelja erineva kindlustusliigi osas: surmajuhtumikindlustus (sh lisakindlustus), kapitalikogumiskindlustus (sh sünni- ja abiellumiskindlustus), investeerimisriskiga elukindlustus ja pensionikindlustus.

2.1. Surmajuhtumikindlustus (sh lisakindlustus)

Tehingu mahtude puhul võttis 5. grupp arvesse aastate lõikes jõus olnud surmajuhtumi- ning lisakindlustuslepingute kindlustuseraldiste summa suhet kogu turu kohustuste summasse ning kindlustusmaksete kogusumma suhet kõikide teenuste lõikes laekunud kindlustusmaksetesse. Eeltoodust tulenevalt on 2012. a antud teenuse puhul risk madal (0,10), 2011. a antud teenuse puhul risk madal (0,10) ja 2010. a antud teenuse puhul risk madal (0,10).

Keskmise surmajuhtumikindlustuslepingu (sh lisakindlustus) maht 2012. aastal oli 53,2 eurot, 2011. a 68,4 eurot ning 2010. a samuti 68,4 eurot. Võttes aluseks 5. grupi poolt määratud hindamiskriteeriumit ehk keskmise surmajuhtumikindlustuslepingu (ilma lisakindlustuseta) mahtu vastavatel aastatel ning keskmist palka, siis risk puudub.

Kliendiprofiili osas tuvastati, et neljast kindlustusandjast kahel olid vaadeldaval perioodil residentidest kliente vastavalt veidi alla 100% (viimase puhul kõikide pakutavate teenuste peale kokku). Üks kindlustusandja andmeid klientide residentsuse kohta ei avalda, üks asjaomaseid andmeid ei kogu. Samas tuvastati, et kõik kindlustusandjad ei kogunud infot kliendi profiili kohta või ei esitanud seda. Seetõttu leidis 5. grupp, et kuigi valdav enamus kindlustusandjate kapitalikogumiskindlustusteenuse klientidest on residendid, peab olulises osas informatsiooni puudumise tõttu hindama kliendi profiilist tulenevat rahapesu riski kõigi aastate lõikes madalast kõrgemaks (0,40).

Toote ja teenusega seotud muude riskitegurite osas tuvastati, et sularahatehingute osakaal, võttes sealjuures arvesse kõiki sissemakseid lepingule, on väga väike. Viiest kindlustusandjast kolm kinnitasid, et kindlustusteenuste anonüümne tarbimine vaadeldaval perioodil oli välistatud, sealjuures tuvastati igakordselt ka tegelik kasusaaja. Näost-näkku tuvastamist teostavad eranditult kõik kindlustusandjad. Lisaks eeltoodule ei ole kindlustusandjad tuvastanud rahapesujuhtumeid. Eeltoodust tulenevalt hinnati nn muudest riskiteguritest tulenev rahapesu risk kõikide aastate lõikes madalaks/keskmiseks (0,25).

Eelnevalt nimetatud mõjutatavuse maandamiseks ei ole viiest kindlustusandjast kaks spetsiifilisi erimeetmeid võtnud, ühe kindlustusandja osas asjaomane teave puudub, üks kindlustusandja kohaldab kõikide oma teenuste puhul täiendavat kontrolli sularahas laekunud summade puhul, samuti juhul, kui lepingu alusel laekus summa, mille tasus lepinguga mitteseotud isik. Kindlustusandjad ise hindavad enda pakutavate teenustega seotud rahapesu riske madalaks, mistõttu ei kohaldata ulatuslikke erimeetmeid. Rahapesu riski puudumise tõttu on hinnang võetavate meetmete riski osas madal (0,05).

2.2. Kapitalikogumiskindlustus (sh sünni- ja abiellumiskindlustus)

Tehingu mahtude puhul võttis 5. grupp arvesse aastate lõikes jõus olnud kapitalikogumis-, sh sünni- ja abiellumiskindlustuslepingute kindlustuseraldiste summa suhet kogu turu kohustuste summasse ning kindlustusmaksete kogusumma suhet kõikide teenuste lõikes laekunud kindlustusmaksetesse. Eeltoodust tulenevalt on 2012. a antud teenuse puhul risk madal/keskmine (0,30), 2011. a antud teenuse puhul madal/keskmine (0,30) ja 2010. a antud teenuse puhul risk madal/keskmine (0,30).

Keskmise kapitalikogumiskindlustuslepingu (sh sünni- ja abiellumiskindlustus) maht 2012. aastal oli 207,6 eurot, 2011. a 260,2 eurot ning 2010. aastal 264,1 eurot. Võttes aluseks 5. grupi poolt

määratud hindamiskriteeriumit ehk keskmise surmajuhtumikindlustuslepingu (ilma lisakindlustuseta) mahtu vastavatel aastatel ning keskmist palka, siis risk puudub.

Kliendiprofiil oli kindlustusandjatel sama, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madalast kõrgemaks (0,40).

Toote ja teenusega seotud muud riskitegurid on samad, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madal/keskmise (0,25).

Eelnevates punktides nimetatud mõjutatavuse maandamiseks on kasutusele võetud samad meetmed, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madal (0,05).

2.3. Investeerimisriskiga elukindlustus

Tehingu mahtude puhul võttis 5. grupp arvesse aastate lõikes jõus olnud investeerimisriskiga elukindlustuslepingute kindlustuseraldiste summa suhet kogu turu kohustuste summasse ning kindlustusmaksete kogusumma suhet kõikide teenuste lõikes laekunud kindlustusmaksetesse. Eeltoodust tulenevalt on 2012. a antud teenuse puhul risk madal/keskmise (0,40), 2011. a antud teenuse puhul madal/keskmise (0,40) ja 2010. a antud teenuse puhul risk keskmise (0,50).

Keskmise investeerimisriskiga elukindlustuslepingu maht 2012. aastal oli 372,8 eurot, 2011. a 565 eurot ning 2010. aastal 852,7 eurot. Võttes aluseks 5. grupi poolt määratud hindamiskriteeriumit ehk keskmise surmajuhtumikindlustuslepingu (ilma lisakindlustuseta) mahtu vastavatel aastatel ning keskmist palka, oli 2012. a risk madal (0,10), 2011. a risk madal (0,10) ja 2010. a risk madal (0,10).

Kliendiprofiil oli kindlustusandjatel sama, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madalast kõrgemaks (0,40).

Toote ja teenusega seotud muud riskitegurid on samad, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madal/keskmise (0,25).

Eelnevates punktides nimetatud mõjutatavuse maandamiseks on kasutusele võetud samad meetmed, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madal (0,05).

2.4. Pensionikindlustus

Tehingu mahtude puhul võttis 5. grupp arvesse aastate lõikes jõus olnud pensionikindlustuslepingute kindlustuseraldiste summa suhet kogu turu kohustuste summasse

ning kindlustusmaksete kogusumma suhet kõikide teenuste lõikes laekunud kindlustusmaksetesse. Eeltoodust tulenevalt on 2012. a antud teenuse puhul risk madal (0,10), 2011. a antud teenuse puhul risk madal (0,10) ja 2010. a antud teenuse puhul risk madal (0,10).

Keskmise pensionikindlustuslepingu maht 2012. aastal oli 518,5 eurot, 2011. a 612,8 eurot ning 2010. aastal 388,6 eurot. Võttes aluseks 5. grupi poolt määratud hindamiskriteeriumit ehk keskmise surmajuhtumikindlustuslepingu (ilma lisakindlustuseta) mahtu vastavatel aastatel ning keskmist palka, oli 2012. a risk madal (0,10), 2011. a risk madal (0,10) ja 2010. a risk madal (0,10).

Kliendiprofiil oli kindlustusandjatel sama, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk keskmine/kõrge (0,80).

Toote ja teenusega seotud muud riskitegurid on samad, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madal/keskmine (0,25).

Eelnevates punktides nimetatud mõjutatavuse maandamiseks on kasutusele võetud samad meetmed, mis surmajuhtumikindlustuse puhul, mistõttu on hinnang kõikide aastate lõikes ka sama ehk madal (0,05).

Kokkuvõte

Aastate 2010 – 2012 kohta käivaid andmeid ja asjaolusid kokku võttes leidis 5. grupp, et üldise mõjutatavuse juures tuleb rohkem tähelepanu pöörata töötajate koolitamisele, samuti tuleks suurendada vastavate rahapesu kuritegude karistatavust ning tõsta ühiskonnas rahapesu tõkestamise teadlikkust, et tagada kindlustussektorile suurem surve väljastpoolt. Toodete ja teenuse võrdluses oli kõige suurem risk investeerimisriskiga elukindlustusel. Seejuures ei ole 5. grupp hinnangute kujundamisel arvesse võtnud juhendmaterjale, Moneyval'i IV hindamisraporti tulemusi ning muid asjakohaseid muutuseid, mis on jõustunud pärast 2012. a ja mis oma olemuselt võivad mõjutada tehtud järeldusi.